

Munich Personal RePEc Archive

THEORETICAL BASIS OF THE FORMATION OF GREEN BUSINESS' FINANCIAL MECHANISM

Stepanenko, Bohdana

Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National
Academy of Sciences

March 2011

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/41127/>

MPRA Paper No. 41127, posted 11 Sep 2012 13:42 UTC

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО БІЗНЕСУ

Стаття висвітлює теоретичні основи формування фінансового механізму розвитку зеленого бізнесу. Визначено поняття «фінансовий механізм становлення та розвитку зеленого бізнесу». Розкрито його елементи та рівні реалізації.

Ключові слова: фінансовий механізм, сталий розвиток, зелений бізнес.

Перехід від екстенсивного типу економічного розвитку до сталого сприяє мінімізації використання невідновлюваних природних ресурсів, ефективному використанню відновлюваних, покращення стану навколишнього середовища та підвищення екологічної безпеки держави, що забезпечує стабільне нарощення темпів економічного зростання країни. Тому заходи державної політики, спрямовані на зниження екодеструктивного впливу на довкілля діяльності економічних суб'єктів при одночасному забезпеченні їх рентабельності, сьогодні є надзвичайно важливими та актуальними. Для здійснення такого переходу в умовах ринку необхідно сформуванню та впровадженню фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу, який би створив сприятливі умови для реалізації екологічного менеджменту на підприємствах, виробництва екологічних товарів та послуг, НДДКР у сфері „зелених” технологій, енергоефективних та екологічно сприятливих методів виробництва. Так, як зелений бізнес в Україні ще не виділився як окремий напрямок економічної діяльності, то спочатку необхідно запровадити фінансовий механізм, що всіляко сприяв би його становленню, й згодом дещо його змінити для забезпечення його розвитку.

Сьогодні питанням взаємозв'язку фінансів та сталого розвитку присвячено багато наукових праць зарубіжних вчених, таких як Д. В. Вальтера [1], Дж. Елкінгтона [2], Р. Саака [3]. В Україні це питання залишається нерозробленим, і все ж окремі вчені досліджують дану проблематику в своїх працях. До таких належать Г. О. Білявський [4], В. І. Вернадський [5], О. О. Веклич [6]. Проте багатогранність та складність проблеми залишає багато нерозкритих питань, що потребують подальших досліджень.

Метою даної статті є висвітлення теоретичних основ формування фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: розкрити необхідність створення фінансового механізму та показати його вплив на обсяги інвестування економічної діяльності; проаналізувати існуючі визначення фінансового механізму та дати визначення фінансовому механізму становлення та розвитку

зеленого бізнесу; описати елементи фінансового механізму; розкрити рівні реалізації фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу.

Залучення фінансових ресурсів в економічну діяльність відбувається за умов, коли вартість наданої позики є вищою за витрати, пов'язані з отриманням цієї позики, тобто чим вищою є вартість коштів, наданих у користування (норма прибутку), тим більше фінансових ресурсів буде залучено [8, с. 523]. Тому бажання приватних інвесторів вкладати кошти в розвиток певного напрямку діяльності тісно пов'язане з рентабельністю цього напрямку та створених економічних, фінансових, правових та ринкових умов для його розвитку, що показано на рис. 1.

З рис. 1. видно, що за звичайних умов норма прибутку економічної діяльності (r_m) є низькою й тому обсяги залучених інвестиційних ресурсів будуть незначними (V_m). За умов створення ефективного фінансового механізму норма прибутку підвищиться (r_e), що у свою чергу призведе до зростання надходження фінансових ресурсів в цей напрямок діяльності (V_e). Така ситуація виконується, доки норма прибутку перевищує витрати, пов'язані із залученням капіталу. Це, в першу чергу, означає, що нестабільна економічна та нераціональна фінансова політики держави знижують норму прибутку (крива зсуюється ліворуч), що негативно позначиться на обсязі залучення інвестиційних ресурсів.

У цьому контексті особливого значення набуває розробка фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу (ЗБ), призначення якого полягає в створенні найбільш сприятливих умов функціонування для суб'єктів економічної діяльності ЗБ з використанням фінансових методів, інструментів та важелів, які б спонукали їх до використання прогресивних енергоефективних технологій (що покликані знижувати шкідливий вплив на довкілля), заохочували підприємства знижувати використання невідновлюваних природних ресурсів та раціонально користуватися відновлюваними, а також спонукали б їх до формування внутрішніх джерел фінансування природоохоронних заходів з підвищення якості навколишнього середовища. Таким чином становлення

* Зелений бізнес – комерційна діяльність, головною метою якої є отримання прибутку від продажу екологічних товарів й послуг, виробництво та надання яких передбачає застосування методів та технологій, що мінімізують інтегральний екодеструктивний вплив на довкілля, а їх використання сприяє створенню максимально екологічно сприятливих умов життя для споживачів як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді та веде до формування екологічної свідомості суспільства [7].

Норма прибутку, %

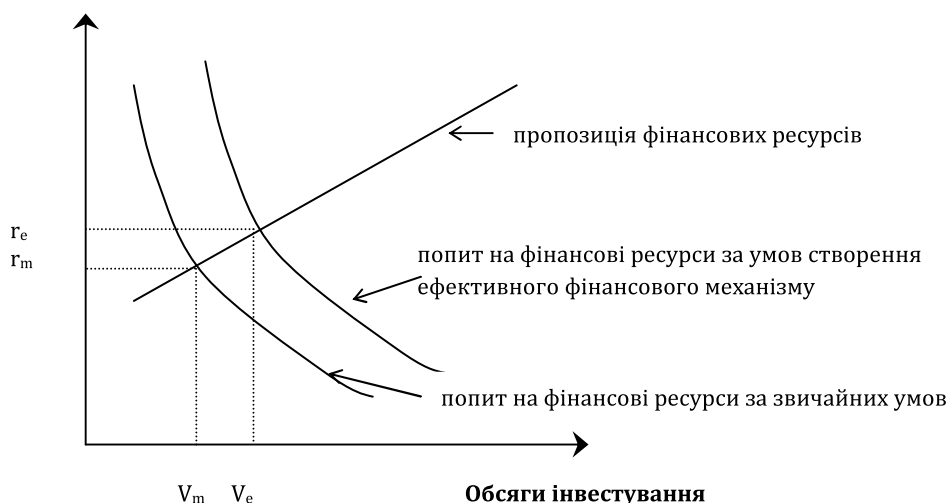

Рис. 1. Обсяг інвестування в економічну діяльність за звичайних умов та за умов створення ефективного фінансового механізму

Джерело: власна розробка автора.

та розвиток зеленого бізнесу, в першу чергу, потребує створення та впровадження його ефективного фінансового механізму.

У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі термін «фінансовий механізм» трактується як схема практичного використання фінансових важелів, спрямованих на регулювання процесів або об'єктів системи управління економіки держави на різних рівнях. Деякі автори, зокрема А. А. Воеводин, А. Н. Жилкіна, ототожують фінансовий механізм з фінансовим менеджментом та позиціюють його як систему управління фінансами, а саме - фінансовими відносинами та грошовими потоками [9, с. 24]. О. М. Ковалюк вважає, що фінансове управління економікою та її фінансовий механізм реалізують себе за рахунок сукупності управлінських функцій, основними серед яких є прогнозування, планування, стимулювання, координація, організація, регулювання та контроль [10, с. 22]. В. М. Опарін трактує фінансовий механізм як сукупність фінансових методів, форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [11]. Його думку поділяє Г. Г. Кірейцев [12] і Н. Е. Заєць [13] вважаючи, що склад фінансового механізму є сукупністю систем фінансового забезпечення, фінансового регулювання, системи інструментів, стимулів та важелів. На думку А. І. Балабанова та І. Т. Балабанова, через фінансовий механізм здійснюється вплив фінансів на ефективність виробничого та торгового процесів, а безпосередньо фінансовий механізм - це система діяльності фінансових важелів, що виявляються в організації, плануванні та стимулюванні використання фінансових ресурсів [14, с. 122]. О. П. Кириленко визначає фінансовий механізм як сукупність конкретних форм й методів забезпечення розподільчих та перерозподільних відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів [14, с. 41]. До складових фінансового механізму він відносить фінансові методи, нормативно-правове забезпечення, а також фінансові важелі, стимули та санкції. Дещо ширше розглядає склад фінансового

механізму А. М. Поддєрьогін, який відносить до складових фінансового механізму, крім фінансових методів та фінансових важелів, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [15].

На нашу думку, суттєвим недоліком поданих вище визначень поняття «фінансовий механізм» є відсутність переліку джерел забезпечення використання фінансових методів і важелів, зокрема правового, нормативного, інформаційного. Крім цього, з вищезазначених визначень досить важко відділити фінансовий механізм від фінансової політики держави. Саме тому, на наш погляд, найбільш точно розкриває особливості поняття «фінансовий механізм» О. Т. Левандівський: «Фінансовий механізм - це сукупність методичних, організаційних, нормативних та правових форм, методів, інструментів, важелів та положень, на основі яких розробляють заходи, що за умови відповідного нормативно-правового та інформаційного забезпечення визначають функціонування фінансово-економічних відносин у державі, практичне застосування яких направляється для досягнення визначених цілей та завдань, у процесі формування, розподілу й використання цільових централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів» [16].

Таким чином, фінансовий механізм - це форма організації процесу суспільного відтворення. Досягнення цієї форми відбувається за рахунок взаємодії сукупності елементів забезпечення розподільчих та перерозподільних відносин процесу суспільного відтворення, а саме:

- фінансових методів (фінансового й оперативного управління, фінансового планування, фінансового забезпечення, фінансового регулювання і фінансового контролю);
- фінансових інструментів (прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, ціна тощо);
- нормативно-правового забезпечення (система нормативних, законодавчих та розпорядчих документів);

- економічних важелів (податки, обов'язкові збори, відсотки по кредитах, норми фінансування та ін.);
- інформаційного забезпечення.

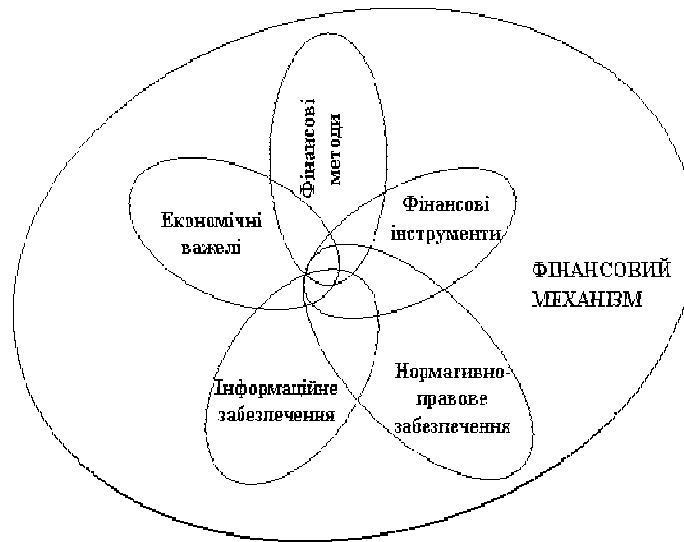

Рис. 2. Елементи фінансового механізму

Джерело: авторська розробка.

Як видно з рис. 2, фінансовий механізм реалізується через взаємодію його елементів. Це означає, що ці елементи взаємозалежні й тому зміна умов або методів функціонування одного елементу спричинить зміну умов та методів функціонування інших. Тому ефективність фінансового механізму підвищується тоді, коли всі його елементи функціонують одночасно та спрямовані на вирішення однієї мети.

Для досягнення більшої ефективності від застосування фінансового механізму створення передумов розвитку зеленого бізнесу слід визначити, що ми розуміємо під фінансовим механізмом становлення та розвитку зеленого бізнесу.

Аналіз попередніх досліджень, проведених у межах тематики фінансового забезпечення екологічної діяльності підприємств, показує, що в них не розкрито питання фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу. У вітчизняних нормативно-правових актах розкрито сутність лише економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності - комплексу економічних заходів, які стосуються забезпечення охорони НПС та раціонального природокористування всіх економічних суб'єктів держави [17] й не розроблено фінансового механізму, що сприяв би забезпеченню раціонального використання природних та енергоресурсів, підвищенню екологічної якості навколишнього середовища суб'єктами господарювання одночасно із забезпеченням їх рентабельності.

Окремі автори виділяють еколого-економічний механізм природокористування [18] і економічний механізм реалізації екологічної політики [19]. Так, О. О. Веклич виокремлює фінансово-кредитний механізм регулювання природокористування як структурну частину економічного механізму екологічного регулювання, який ототожнює з економічним механізмом природокористування та природоохоронної діяльності [6, с. 13-14]. У роботі

О. Л. Кашенко [20, с. 80] вживається термін фінансовий механізм забезпечення екологічного розвитку, проте не наводиться його визначення. К. В. Таранюк дає визначення фінансового механізму екологічного регулювання - системи спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм, методів, інструментів та важелів створення і використання фінансових ресурсів з метою досягнення еколого-економічної збалансованості функціонування суспільного виробництва та зниження негативного впливу на навколишнє середовище [21, с. 144]. За визначенням Є. Хлобистова, економічними механізмами та інструментами екологічної політики є комплекс організаційних, нормативних та правових заходів, спрямованих на оптимальну взаємодію економіки та навколишнього середовища по відношенню до людини. Іншими словами, це система державного стимулювання, попередження та обмеження різноманітних видів діяльності, пов'язаних з небезпечним для людини впливом на довкілля. Фінансові механізми екологічної політики держави є комплексом організаційних та інституційних заходів, спрямованих на кредитно-фінансове забезпечення формування та реалізацію екологічної політики відповідно до рівня розвитку продуктивних сил і соціальних пріоритетів щодо якості довкілля й раціонального природокористування [22, с. 745]. О. Я. Лазор під фінансово-економічним механізмом захисту використання і відтворення природних ресурсів та охорони довкілля розуміє систему фінансово-економічних методів, важелів, форм і прийомів з управління заходами охорони, збереження, використання і відтворення природних ресурсів із відповідним правовим, нормативним, фінансовим та інформаційним забезпеченням [23].

Усі вище зазначені визначення стосуються фінансового забезпечення охорони навколишнього середовища та ефективного використання природних ресурсів для техногенного типу економічного

зростання, однак формування нового виду підприємницької діяльності та перехід до концепції сталого розвитку має передбачати не тільки зміну пропорцій перерозподілу коштів між державою і суб'єктами господарювання у сфері охорони навколишнього середовища та використання ресурсів, а й принципово змінити всю сукупність інструментів, методів й способів регулювання перерозподілу всіх видів податків, зборів, ренти, створеної вартості, залучених ресурсів, що всіляко сприяли б забезпеченню стабільної рентабельності представників зеленого бізнесу, що потребує кардинальних змін податкової та експортно-імпоротної політики, нормалізації грошового обігу, зміни в банківській системі та державному регулюванні цін.

На нашу думку, основною метою фінансового механізму становлення ЗБ повинна бути мобілізація капіталу та коштів для фінансування підприємств, що функціонують на принципах сталого розвитку та побудови комерційних екологічних ринків. Метою застосування фінансового механізму становлення та розвитку зеленого бізнесу є сприяння забезпеченню економічних інтересів суб'єктів господарювання, що займаються вказаним напрямком економічної діяльності. Так як фінансовий механізм дає уявлення про те, за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив на підприємство, і вказує на те, як це зробити, то у складі фінансового механізму доцільно виділяти фінансові інструменти, важелі, норми та методи, за допомогою яких реалізуються прийняті рішення. Виходячи з цього, пропонуємо наступне визначення.

Фінансовий механізм становлення та розвитку

зеленого бізнесу – це сукупність взаємозалежних елементів (фінансових методів, фінансових інструментів, нормативно-правового забезпечення, економічних важелів, інформаційного забезпечення, (див. рис. 2.), за допомогою яких у державі здійснюються розподільчі та перерозподільні відносини, утворюються доходи суб'єктів господарювання та фонди грошових коштів, що створюють сприятливі економічні передумови для становлення зеленого бізнесу й сприяють його розвитку до досягнення рівня самофінансування, тобто забезпечення потреб простого і розширеного відтворення діяльності за рахунок отриманих від неї доходів. Розподільчі й перерозподільні відносини виникають на різних рівнях державного управління та утворюються за допомогою специфічних методів, інструментів та важелів, що притаманні цьому напрямку діяльності – зеленому бізнесу.

Потрібно відзначити, що реалізація ФМЗБ може здійснюватися на таких рівнях:

- міжнародному;
- національному.

Саме на цих рівнях створюються специфічні піделементи фінансового механізму, взаємодія яких веде до його створення та впровадження, що буде стимулювати розвиток зеленого бізнесу.

У свою чергу ФМЗБ на національному рівні складається з державного рівня, рівня фінансового сектору та рівня приватного сектору, що показано на рис. 3.

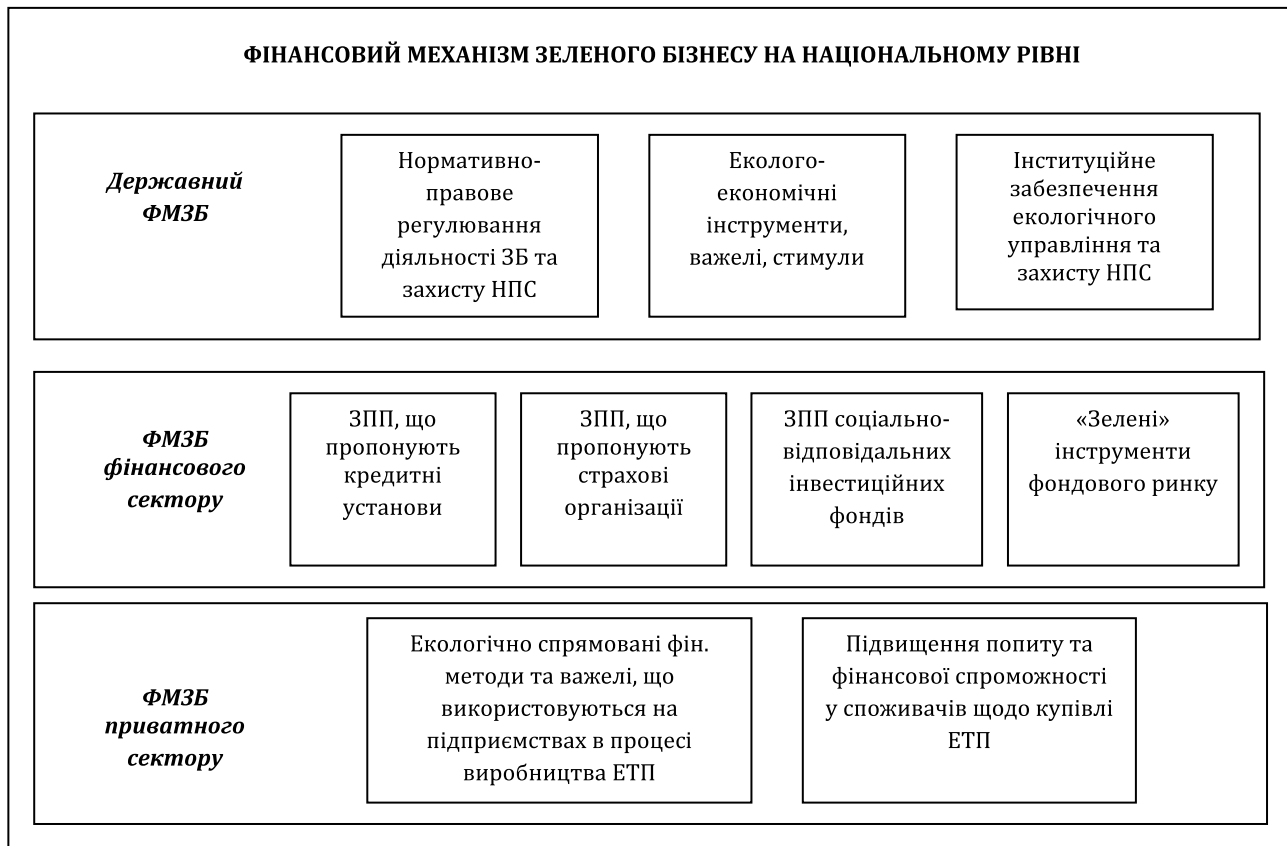

Рис. 3. Фінансовий механізм зеленого бізнесу на національному рівні

Джерело: авторська розробка

З рис. 3. видно, що фінансовий механізм становлення та розвитку зеленого бізнесу на національному рівні поділяється на наступні сектори: державний, фінансовий та приватний. У цих секторах утворюються фінансові елементи ФМЗБ, які сприяють становленню та розвитку зеленого бізнесу в країні.

Таким чином, залучення фінансових ресурсів для прискорення становлення та розвитку зеленого бізнесу передбачає створення ефективного фінансового механізму, що реалізується через взаємодію його елементів: фінансових методів, фінансових інструментів, нормативно-правового забезпечення, економічних важелів та інформаційного забезпечення на державному рівні, рівні фінансового сектору та рівні приватного сектору.

Список літератури

1. Дитрих В. Зелений бізнес - мільярдная сделка! На смену доткомам приходят дотгрини / Вальтер Дитрих [пер. с нем. В.Хартмана]. - К.: Ин-т экон. и прогнозир. НАН Украины, 2009. - 296 с.
2. Elkington J. The Triple Bottom Line, Does It All Add Up?: Assessing the Sustainability of Business and CSR / John Elkington. - Earthscan Publications Ltd., 2004. - 186 p.
3. Isaak R. Green Logic: Ecopreneurship, Theory and Ethics / Robert Isaak. - Sheffield: Greenleaf, 1998. - 144 p.
4. Білявський Г. О. Порядок Денний XXI століття: Національний шлях до гармонійного розвитку / Г. О. Білявський, В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, І. В. Медведенко, В. М. Навродський. - К.: Літсофт, 2002. - 51 с.
5. Вернадский В. И. Биосфера / В. И. Вернадский. - М.: Мысль, 1967. - 49 с.
6. Веклич О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні / О. Веклич. - К.: Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2003. - 88 с.
7. Степаненко Б. В. Особливості та проблеми методології визначення поняття «зелений бізнес» / Богдана Степаненко // Економіка та прогнозування. - 2010. - №4. - С. 22-38.
8. Peszko Gr. Environmental financing in European economies in transition / Peszko Gr., Zyllicz T. // Environmental and resource economics. - 1998. - № 11. - P.521-538.
9. Москаленко В. П. Розвиток фінансово-економічного механізму на підприємстві: курс лекцій / Москаленко В.П., Шипунова О.В. - Суми: ВТД «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. - 106 с.
10. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм економіки України / О. М. Ковалюк // Фінанси України. - 2001. - №9. - С. 22-28.
11. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): [Навч. посібник] / В. М. Опарін. - [2-ге вид.]. - К.: КНЕУ, 2002. - 240 с.
12. Кірейцев Г. Г. Гроші. Фінанси. Кредит: навч.-метод. посібник / Г. Г. Кірейцев, Н. М. Александрова, С. О. Маслова / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. - Житомир: ЖІТІ, 2001. - 312с.
13. Балабанов А. И. Финансы. / А. И. Балабанов, И. Т. Балабанов. - СПб.: Питер, 2000. - 192с.
14. Кириленко О. П. Фінанси [Теорія та вітчизняна практика]: [Навч. посібник] / О. П. Кириленко. - Тернопіль: Економічна думка, 2000. - 259с.
15. Фінанси підприємств: [Підручник]; за ред. А. М. Поддєрьогіна. - К.: КНЕУ, 2000. - 460с.
16. Левандівський О. Т. Фінансовий механізм відтворення природних ресурсів / О. Т. Левандівський // Інноваційна економіка. - 2010. - №16. -- С. 214--218.
17. Телиженко А. М. Экономика чистого воздуха: международное управление / А. М. Телиженко. - Сумы: ИТД „Университетская книга“, 2001. - 326 с.
18. Міщенко В. С. Віртуалізація еколого-економічного механізму природокористування / В. С. Міщенко, І. М. Підкамінний [Електронний ресурс]. - Доступний з: <http://dual.rainbow.gov.ua/>.
19. Синякевич І. Економічні інструменти екополітики / І. Синякевич. - Економіка України. - 1999. - № 10. - С. 78-83.
20. Кашенко О. Л. Фінанси природокористування / О. Л. Кашенко.

- Суми: Університетська книга, 1999. - 421 с.

21. Таранюк К. В. Розвиток фінансового механізму еколого-сбалансованого розвитку регіону / К. В. Таранюк // Вісник СумДУ. Серія Економіка. - 2009. - №2. - с. 140-145.
22. Хлобистов Є. В. Фінансові механізми екологічної політики / Є. В. Хлобистов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. - 2004. - Вип. 3-4. - С. 744-752.
23. Лазор О. Я. Фінансово-економічні важелі реалізації екологічної політики / О. Я. Лазор // Збірник наукових праць Української академії державного управління. - К.: УАДУ, 2002. - Вип. 2. - С. 188 - 195.

РЕЗЮМЕ

Степаненко Богдана

Теоретические основы формирования финансового механизма развития зеленого бизнеса

Статья посвящена освещению теоретических основ формирования финансового механизма развития зеленого бизнеса. Определенно понятие «финансовый механизм становления и развития зеленого бизнеса». Раскрыты его элементы и уровни реализации.

RESUME

Stepanenko Bohdana

Theoretical background of formation of green business development financial mechanism

The article is devoted to the study of theoretical background of green business development financial mechanism. The term «financial mechanism of establishment and development of green business» is defined. Its elements and levels of realization are disclosed.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2011 р.